

Γενικά

Στην αρχαιότητα η Κύπρος αναφερόταν ως το “Πράσινο Νησί” ή “Δασόεσσα Νήσος”, γιατί η μεγαλύτερη έκτασή της, ακόμα και η πεδιάδα της Μεσαορίας που σήμερα δεν φέρει φυσικά δάση, ήταν καλυμμένη με πυκνή, δασώδη βλάστηση. Με το πέρασμα των αιώ-νων, και κάτω από την επίδραση της συνδυασμένης δράσης ενός αριθμού αρνητικών παραγόντων, κυρίως της επέκτασης της γεωρ-γίας και των οικιστικών περιοχών αλλά και της υπερεκμετάλλευσης, πυρκαγιών, υπερβόσκησης και κλιματικών αλλαγών, η φυσική βλά-

Αεροπτικό τοπίο, περιοχή Ασίνου

Ακρωτηρίου, το Κάβο Γκρέκο και η Καρπασία. Στην κεντρική πεδιά-δα της Μεσαορίας, που χαρακτηρίζεται ως ημιορημική περιοχή, η φυσική βλάστηση αποτελείται από μικρές ομάδες ή μεμονωμένα χαμηλά δέντρα και θάμνους, όπως η μοςφιλιά (***Grataegus azarolus***), η παλλούρα (***Zizyphus lotus***) και τα φρύγανα που κυρίως αποτελούνται από μαζίν (***Sarcopoterium spinosum***), θυμάρι (***Thymus capitatus***), φάγκναλον (***Phagnalon rupestre***) και αντρού-κλιαγρον (***Nonea mucronata***).

Τα Δάση

Οι κύριοι δασικοί τύποι βλάστησης που υπάρχουν στο νησί κατα-τάσσονται, με βάση τα είδη και τη δομή τους, στις πιο κάτω γενι-κές κατηγορίες:

- Πευκοδάση
- Παραποτάμια δάση
- Δάση αειφύλλων σκληρο-φύλλων (μαquis)
- Χαμηλά δάση αειφύλ-λων-σκληροφύλλων και φρύγανα
- Άλλα ψηλά δάση

Η δασική βλάστηση στην Κύπρο, περιλαμβανομένων των ψηλών δασών, των θαμνώνων και των φρυγά-νων, καταλαμβάνει το 42,3 % της έκτασης του νησιού. Τα ψηλά δάση αποτελούν το 43,8 % της δασικής βλάστησης ή το 18,5% της έκτασης της Κύπρου, ενώ το υπόλοιπο ποσοστό είναι ψηλοί και χαμηλοί θαμνώνες και φρύγανα.

Τα Πευκοδάση

Ο κυρίαρχος τύπος δασικής βλάστησης στην Κύπρο είναι τα δάση τραχείας πεύκης (***Pinus brutia***). Καλύπτουν ένα σημαντικό τμήμα

του νησιού, γύρω στο 18,2 %, από την παραλία μέχρι τα ψηλά βουνά, σε υψόμετρο 1200 m και σε μερικές περιπτώσεις μέχρι τα 1400 m. Το είδος αυτό παρουσιάζει μια εκπληκτική αντοχή στην ξηρασία και μπορεί να επιβιώσει σχεδόν σε όλα τα είδη πετρωμά-των, ενώ παράλληλα έχει με αξιοθαύμαστο τρόπο προσαρμοστεί να εποίκίζει πρόσφατα καμένες περιοχές με ικανοποιητική ετήσια βρο-χόπτωση (πάνω από 400 mm). Στα χαμηλά υψόμετρα συνοδεύεται από πολλά άλλα, επίσης ξηράντοχα είδη, όπως ο αόρατος (***Juniperus phoenicea***), η αγριελιά (***Olea europaea***), η χαρουπιά (***Ceratonia siliqua***), η σχοινιά (***Pistacia lentiscus***), ο αντζουλόβατος (***Smilax aspera***), το θυμάρι (***Thymus capitatus***) κτλ. Στις πιο ψηλές

Δάσος τραχείας πεύκης (Pinus brutia), Ασίνου

περιοχές, συνοδεύεται από τη λατζιά (***Quercus alnifolia***), την αγριοτρεμιθιά (***Pistacia terebinthus***), την αντρουκλιά (***Arbutus andrachne***), τη μυρτιά (***Myrtus communis***), τις ξισταρκές (***Cistus*** spp.), το ρούδι (***Rhus coriaria***) και άλλα είδη.

Το δεύτερο ιθαγενές είδος πεύκου στην Κύπρο, η μαύρη πεύκη ή μαντόπευκος, (***Pinus nigra*** ssp. ***pallasiana***) σχηματίζει επίσης φυσι-κά δάση σε μια περιορισμένη περιοχή στα ψηλότερα υψόμετρα του Δάσους Τροόδους, 1200-1951m. Στη χαμηλότερη ζώνη η μαύρη πεύκη απαντά σε μίξη με την τραχεία πεύκη, η οποία όμως αρχίζει να υποχωρεί σταδιακά καθώς αυξάνεται το υψόμετρο, όπου η μαύρη πεύκη σχηματίζει αμιγή δάση μαζί με άλλα κρυάντοχα είδη, όπως τον αόρατο (***Juniperus foetidissima***), βερβεριτζιά (***Berberis cretica***), αγριο-μπλιά (***Sorbus aria***), αγριοτριαντα-φυλλιά (***Rosa canina***), αγριοκυδωνιά (***Cotoneaster racemiflorus***) κ.ά. Τα δάση αυτά έχουν περιληφθεί στους οικοτόπους ποτεραιότητας της Ευρώπης καθώς θεωρούνται σχετικά σπάνια και κινδυνεύουν.

Παραποτάμια Δάση

Αυτά τα δάση εμφανίζονται στις κoi-τες μεγάλων χειμάρρων, με ήπια κλίση, σε υψόμετρα κυρίως 300-1600m, αν και σε μερικές περιοχές κατεβαίνουν αρκετά πιο χαμηλά, σχε-δόν μέχρι την παραλία. Είναι πολύ

σημαντικά δάση από πλευράς αισθητικής αλλά και βιοποικιλότητας, αφού έχουν μια τελείως διαφορετική δομή, σύνθεση, πυκνότηα και χρώματα. Τα κύρια είδη φυτών που συνθέτουν τα παραποτάμια δάση είναι ο πλάτανος (***Platanus orientalis***), ο σκλέδρος (***Alnus orientalis***), η πικροδάφνη (***Nerium oleander***), ο κισσός (***Hedera helix***), ο βάτος (***Rubus sanctus***), το καλάμι (***Arundo donax***), η μυρ-τιά (***Myrtus communis***), η μένθα (***Mentha longifolia***) και πιο σπάνια η ιτιά (***Salix alba***) και η δάφνη (***Laurus nobilis***).

Θαμνώνες Αειφύλλων Σκληροφύλλων (maquis)

Σε αυτή την ομάδα περιλαμβάνονται τύποι βλάστησης που συντίθενται κυρίως από αειθα-λείς θάμνους αλλά και ένα μικρό ποσοστό μικρών δέντρων, με μέσο ύψος 2-3m. Κοντά στην παραλία, οι τυπικοί θαμνώνες πε ρ ι λ α μ β ά ν ο υ ν ξηρόφιλα, σκληρό-φυλλα, αειθαλή και συχνά ακανθοφόρα

είδη θάμνων. Χαρακτηριστικά φυτά είναι ο αόρατος (***Juniperus phoenicea***), η αγριελιά (***Olea europaea***), η αγριοχαρουπιά (***Ceratonia siliqua***), η σχοινιά (***Pistacia lentiscus***), ο γαϊδουρόθρου-μπος (***Lithodora hispidula***), οι ξισταρκές (***Cistus*** spp.), ο αντζου-λόβατος (***Smilax aspera***), τα ρασιά (***Genista sphacellata*** και ***Calycotome villosa***), η σπατζιά (***Salvia fruticosa***) κτλ. Οι θαμνώνες της ενδοχώρας επεκτείνονται μέχρι τα 1500m και περιλαμβάνουν κυρίως την ενδημική λατζιά (***Quercus alnifolia***) που σχηματίζει εκτεταμένους θαμνώνες στην υψομετρική ζώνη 600-1500m. Άλλα είδη είναι η περνια (***Quercus coccifera*** ssp. ***calliprinos***), η αντρου-κλιά (***Arbutus andrachne***), η αγριοτρεμιθιά (***Pistacia terebinthus***), η στερατζιά (***Styrax officinalis***), η αγριελιά, τα ρασιά, οι ξισταρκές κτλ.

Χαμηλοί θαμνώνες και φρύγανα

Οι χαμηλοί θαμνώνες έχουν γενικά χαμηλότερο ύψος που συνήθως δεν ξεπερνά το 1m και περιλαμβάνουν μεγαλύτερο ποσοστό ημί-θαμνων και χαμηλών θάμνων. Στα φρύγανα το στοιχείο των θάμνων ελαχιστοποιείται και κυριαρχούν οι ημίθαμνοι και οι πόες. Συνήθως καταλαμβάνουν περιοχές που έχουν καεί πρόσφατα ή περιοχές στις οποίες η βλάστηση καίγεται περιοδικά και ταυτόχρο-να υπάρχει συνεχής υπερβόσκηση και είναι επομένως υποβαθμι-σμένες φυτοκοινωνίες, προϊόν της συνεχούς ανθρώπινης επίδρα-σης. Οι περισσότερες, εάν προστατευθούν από τη φωτιά και τη βόσκηση, θα μετεξελιχθούν σταδιακά σε θαμνώνες ή πευκοδάση. Στην πράξη αυτό σπάνια συμβαίνει και έτσι οι φυτοκοινωνίες αυτές υπάρχουν για αιώνες και αποτελούν ένα αναπόσπαστο κομμάτι του παραδοσιακού κυπριακού τοπίου με εξέχουσα σημασία ως ενδiai-τήματα σπάνιων και ενδημικών ειδών της πανίδας και χλωρίδας. Αντιπροσωπευτικά είδη είναι το μαζίν (***Sarcopoterium spinosum***), το θυμάρι (***Thymus capitatus***), η ψυλλίνα (***Helichrysum conglonbatum***), το ρασιήν (***Calycotome villosa***), το φάγκναλον (***Phagnalon rupestre***), οι φουμάνες (***Fumana*** spp.), οι ξισταρκές

Φρύγανα, περιοχή Μιτσερού

(***Cistus*** spp.), η φλόμις (***Phlomis*** spp.), η σπατζιά (***Salvia fruticosa***), οι μικρομέριες (***Micromeria*** spp.), η αβρόσσιπλλα (***Urginea maritima***), ο ασφοδελος (***Asphodelus aestivus***) και πολλά είδη ορχι-δέων και άλλων ποωδών φυτών.

Άλλα Ψηλά Δάση

Εκτός από τα πεύκα που σχηματίζουν τα πιο εκτεταμένα δάση στην Κύπρο, μερικά άλλα ιθαγενή είδη δέντρων σχηματίζουν επίσης ψηλά δάση μικρής έκτασης, αλλά μεγάλης οικολογικής, αισθητικής και επιστημονικής αξίας. Τα πιο αξιόλογα ίσως είναι τα δάση του ενδημικού κέδρου (***Cedrus brevifolia***) στον Τρίπουλο, στο Δάσος Πάφου, μια περιοχή που έχει κηρυχθεί προστατευόμενη και έχει περιληφθεί στους οικότοπους προτεραιότητας της Ευρώπης. Ένας άλλος τύπος δάσους είναι τα υπολείμματα αρχαίων δασών, που σχηματίζει η δρυς (***Quercus infectoria*** ssp. ***veneris***) που σήμερα εμφανίζονται ως μικρές συστάδες. Οι πιο αξιόλογες βρίσκονται στις ορεινές περιοχές των επαρχιών Πάφου και Λεμεσού και οι περισσότερες προστατεύονται από τη νομοθεσία.

Σπάνια επίσης είναι τα δάση του μεσογειακού κυπαρισσιού (***Cupressus sempervirens***). Τα πιο εκτεταμένα βρίσκονται σε ασβε-στολιθικά πετρώματα στην οροσειρά του Πενταδακτύλου, αλλά μικρές συστάδες απαντούν και στις ελεύθερες περιοχές, όπως στην Κοίλη Πάφου, στο Δάσος Κυπαρισσιάς στη Λεμεσό και στην περιο-χή Λαγουδερών στην υψομετρική ζώνη 100-1200m.

Μικτό δάσος με τραχεία πεύκη (Pinus brutia) και τα ενδημικά είδη κέδρου (Cedrus brevifolia) και λατζιά (Quercus alnifolia), Κουλάδα Κέδρων (Δάσος Πάφου).

Άλλοι Τύποι Φυσικής Βλάστησης

Άλλες φυσικές φυτοκοινωνίες με ιδιαίτερη οικολογική αξία απαντούν στις αλυκές (**αλοφυτικές**), στις παραλίες, στους βράχους (**χασμοφυτικές**), σε λιβαδότοπους, σε διάφορες γεωργικές καλλιέργειες, καθώς και σε χέρσα γη που περιστασιακά μόνο καλλιεργείται. Αυτές οι φυτοκοινωνίες ή ομάδες φυτών, αν και γενικά μικρές σε έκταση, με εξαίρεση τις γεωργικές περιοχές, έχουν μια ξεχωριστή οικολογική αξία αφού φιλοξενούν φυτά που είναι προσαρμοσμένα να ζουν μόνο στις ιδιαίτερες συνθήκες που δημιουργούνται σε αυτά τα επί μέρους ενδιαιτήματα.

Αλοφυτική βλάστηση, περιοχή Λεμεσού

Από τις πιο πάνω, οι αλοφυτικές φυτοκοινωνίες έχουν εξέχουσα σημασία και προστατεύονται. Οι πιο σημαντικές βρίσκονται στις Αλυκές Λάρνακας και Ακρωτηρίου με αντιπροσωπευτικά είδη διάφορα φυτά που στην Κύπρο ονομάζονται συλλογικά ως αλμυρίδια: **Salicornia** spp., **Arthrocnemum microstachyum**, **Suaeda vera**, **Juncus** spp., **Halimione portulacoides**, **Inula crithmoides** κτλ.

Οι φυτοκοινωνίες της παραλιακής ζώνης είναι επίσης πολύ αξιόλογες αλλά δυστυχώς έχουν υποβαθμιστεί σημαντικά από την έντονη τουριστική ανάπτυξη και χρήση. Χαρακτηριστικά είδη είναι: **Limonium** spp., **Mesembryanthemum** spp., **Euphorbia paralias**, **Pancratium maritimum**, **Eryngium maritimum**, **Medicago marina**, **Taraxacum aphrogenes**, **Otanthus maritimus** και **Cakile maritima**.

Η χασμοφυτική βλάστηση που αποτελείται από είδη που έχουν προσαρμοστεί να ζουν σε σχισμές ή κοιλότητες βράχων, αποτελεί ένα άλλο ενδιαφέροντα τύπο φυσικής βλάστησης. Τυπικά είδη είναι: **Arabis purpurea**, **Umbilicus** spp., **Micromeria** spp., **Cyclamen** spp., **Sedum** spp., **Rosularia cypria**, **Ptilostemon chamaepeuce** var. **cyprius** κτλ.

Ξενικά και Καλλιεργούμενα Φυτά

Ένας σημαντικός αριθμός καλλωπιστικών και άλλων δασικών δέντρων και θάμνων έχουν εισαχθεί στην Κύπρο, ιδιαίτερα κατά τη διάρκεια του περασμένου αιώνα. Μερικά από αυτά τα είδη έχουν φυτευτεί σε πολλές περιοχές, όπως, για παράδειγμα, η ακακία (**Acacia** spp.) και οι ευκάλυπτοι (**Eucalyptus** spp.). Άλλα είδη με διαδεδομένη χρήση είναι διάφορα είδη πεύκων, όπως η κουκουναριά (**Pinus pinea**), η χαλέπιος (**Pinus halepensis**) και η κανάριος πεύκη (**Pinus canariensis**) και άλλα όπως οι καζουαρίνες (**Casuarina** spp.), η δωδώνεια (**Dodonea viscosa**), η κερκίς (**Cercis siliquastrum**) και οι φύκοι (**Ficus** spp.). Μερικά από αυτά τα είδη έχουν εγκλιματιστεί

Χρυσομυλιά (Prunus armeniaca)

και πολλαπλασιάζονται στους φυσικούς βιότοπούς μας (**Acacia saligna**, **Dodonea viscosa**, **Ailanthus altissima**) και έτσι θεωρούνται ως εισβάλλοντα είδη (**invasive species**) και ως τέτοια ίσως στο μέλλον αποτελέσουν στόχο μέτρων για έλεγχο των πληθυσμών τους.

Τα καλλιεργούμενα φυτά στα χαμηλά υψόμετρα περιλαμβάνουν δημητριακά, αρδεύόμενα λαχανικά (ντομάτες, πατάτες κτλ), ενώ τα εσπεριδοειδή και οι φυτείες μπανάνας καλλιεργούνται στην παραλιακή κυρίως ζώνη. Ανάμεσα στις ξηρικές καλλιέργειες των χαμηλών περιοχών σημαντικές είναι οι χαρουπιές και οι αμυγδαλιές. Η ελιά καλλιεργείται από την παραλιακή ζώνη μέχρι τα 600m περίπου. Στα μεσαία υψόμετρα κυριαρχούν τα αμπέλια, ιδιαίτερα στις επαρχίες Πάφου και Λεμεσού. Στα πιο ψηλά υψόμετρα, εκτός από τα αμπέλια, καλλιεργούνται διάφορα φυλλοβόλα οπωροφόρα, όπως μηλιές, κερασιές, ροδακινιές, αχλαδιές και άλλα.

Χλωρίδα

Σε σχέση με την έκτασή της η Κύπρος έχει μια ιδιαίτερα πλούσια χλωρίδα όπως και οι άλλες περιοχές της Μεσογείου. Αυτό είναι το αποτέλεσμα ενός συνδυασμού οικολογικών παραγόντων, οι κυριότεροι των οποίων είναι η ποικιλότητα στη γεωλογία, υψόμετρο/μικροκλίμα, στην τοπογραφία και υγρασία, καθώς επίσης η παρουσία της θάλασσας και ο νησιώτικος χαρακτήρας. Εκτεταμένες πεδιάδες, μεγάλοι ορεινοί όγκοι, υγρότοποι, παραλίες, αμμοθίνες, φαράγγια και γκρεμοί προσφέρουν μια ποικιλία ενδιαιτημάτων για πολυάριθμα ιθαγενή και ενδημικά φυτά.

Ο αριθμός των φυτών: είδη, υποείδη, ποικιλίες, υβρίδια και μορφές, που έχουν καταγραφεί μέχρι σήμερα στην Κύπρο ξεπερνά τα 1900 όπως φαίνεται πιο κάτω:

Δέντρα	52
Θάμνοι	131
Ημίθαμνοι	88
Πόες	1637
Συνολικός αριθμός	1908

Η κυπριακή χλωρίδα περιέχει ένα ιδιαίτερα ψηλό αριθμό ενδημικών φυτών που φτάνουν τα 140 ή 7,34% του συνόλου των ιθαγενών φυτών. Ανάμεσα στα πιο αξιόλογα ενδημικά είναι η μπόζεα η κυπριακή, ή ζουλατζιά (**Bosea cypria**), ένα από τα 3 μόνο είδη που υπάρχουν στον πλανήτη, ο κυπριακός κέδρος (**Cedrus brevifolia**) ένα από τα 4 είδη κέδρου που υπάρχουν στον κόσμο, η κυπριακή τουλίπα (**Tulipa cypria**), οι ενδημικοί κρίκοι (**Crocus cyprius** και **C. hartmanianus**), η λατζιά (**Quercus alnifolia**) και πολλά άλλα.

Ένα άλλο σημαντικό στοιχείο της χλωρίδας μας είναι τα φυτά που είναι χαρακτηριστικά της Ανατολικής Μεσογείου, αρκετά από τα οποία ανήκουν στην κατηγορία των φυτών που συχνά ονομάζουμε ημιενδημικά φυτά (**near endemics**) και απαντούν μόνο σε 2-3 χώρες

Ο κυπριακός κρίκος (Crocus cyprius), Εθνικό Δασικό Πάρκο Τροόδους

του κόσμου. Τέτοια φυτά είναι η **Pinguicula crystallina**, **Cyprinia gracilis** (γένος με ένα μόνο είδος στον κόσμο που πήρε το όνομά του από την Κύπρο), **Colchicum troodi**, **Glaucosciadium cordifolium**, **Euphorbia thompsonii** κτλ.

Τα κύρια ενδιαίτηματα των ενδημικών φυτών και άλλων φυτών με ενδιαφέρον σε ευρωπαϊκό αλλά και εθνικό επίπεδο, έχουν περιληφθεί στο δίκτυο προστατευόμενων περιοχών Φύση 2000, ο κατάλογος των οποίων έχει ήδη υποβληθεί στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Αυτό το μέτρο είναι ένα μεγάλο βήμα για την αποτελεσματική προστασία της πλούσιας χλωρίδας και γενικά της βιοποικιλότητας του νησιού μας, αφού η διαχείριση των περιοχών αυτών θα γίνεται με βάση ειδικά διαχειριστικά σχέδια που θα ετοιμάζονται και θα συζητούνται δημόσια για να εγκριθούν στο τέλος από την Κυβέρνηση. Μερικές από αυτές τις περιοχές είναι η Αλυκή Λάρνακας, το Κάβο Γκρέκο, το Εθνικό Δασικό Πάρκο Τροόδους, ο Ακάμας, το Δάσος Πάφου, η Κοιλιάδα Διαρίζου και τα Δάση Αδελφοί, Μακαιρά και Λεμεσού.

Η κυπριακή χλωρίδα απειλείται από ένα αριθμό παραγόντων που είναι κοινοί σε πολλές μεσογειακές και άλλες χώρες, όπως η καταστροφική βιοτόπων, η οικιστική ανάπτυξη, η έντονη τουριστική ανάπτυξη στις παραλίες, η εκκέρσωση, η εγκατάλειψη της υπαίθρου, οι πυρκαγιές, η αποξήρανση υγροβιοτόπων, η αλλαγή των υδρολογικών συνθηκών και οι κλιματικές αλλαγές. Ένας προκαταρκτικός κατάλογος των απειλούμενων φυτών της χλωρίδας μας που ετοιμάστηκε το 2003, περιλαμβάνει περίπου 300 φυτά ή 15,7% (1 στα 6 φυτά!) που έχουν χαρακτηριστεί ως απειλούμενα, ενώ μερικά θεωρούνται ως εξαφανισθέντα (**extinct in the wild**). Αυτός ο κατάλογος, με βάση την εργασία πεδίου που γίνεται και θα ολοκληρωθεί τον Ιούνιο του 2006, θα αποτελέσει τη βάση για πιο λεπτομερή σχεδιασμό της προστασίας της χλωρίδας και για την ιεράρχηση προτεραιοτήτων.

Η πιο καλή περίοδος για τη μελέτη της χλωρίδας μας, όσον αφορά πόωδη φυτά, είναι η άνοιξη, αλλά και ο χειμώνας για τα πιο χαμηλά υψόμετρα. Αυτή η περίοδος επεκτείνεται μέχρι τις αρχές του καλοκαιριού για τις πιο ψηλές περιοχές, ενώ κοντά στους ποταμούς φτάνει μέχρι τις αρχές του φθινοπώρου, για πολλά φυτά.

Η πιο καλή περίοδος για τη μελέτη της χλωρίδας μας, όσον αφορά πόωδη φυτά, είναι η άνοιξη, αλλά και ο χειμώνας για τα πιο χαμηλά υψόμετρα. Αυτή η περίοδος επεκτείνεται μέχρι τις αρχές του καλοκαιριού για τις πιο ψηλές περιοχές, ενώ κοντά στους ποταμούς φτάνει μέχρι τις αρχές του φθινοπώρου, για πολλά φυτά.

